

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

27. évfolyam - 1. szám

2019. február hó

A TARTALOMBÓL

Great Rivers Forum konferencia – Vuhan
Beszámoló

INTERREG konferencia a romokról – Krakkó
Beszámoló

Hagyomány - Tisztelet

Beszámoló könyvbemutatóról,
és a XXI. Békési Népi Építészeti Tanácskozásról

Felhívás Möller Emlékérem adományozására

Búcsúzunk...

Elhunyt Balogné dr. Ormos Ilona kertépítész
Elhunyt Dávid Ferenc művészettörténész

Kérdések a kérdésekről
(válaszok 2019-ben)

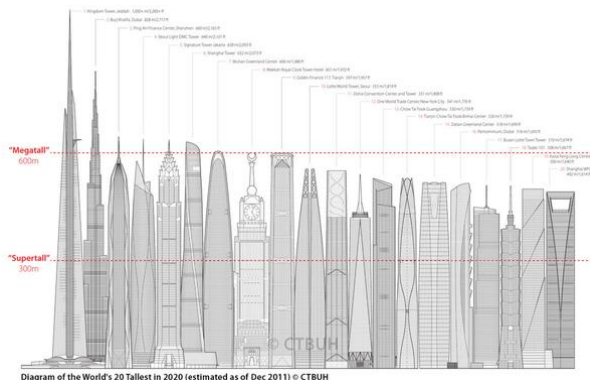
Great Rivers Forum - Vuhan, 2018. október 28-30

Beszámoló

Október végén rendezték meg Vuhanban a Great Rivers Forum című nemzetközi konferenciát, amelyen a pekingi UNESCO Iroda meghívására képviseltem a magyar ICOMOS-t.

A Közép-Kína szívében fekvő Vuhan számunkra kevésbé, vagy inkább egyáltalán nem ismert kínai nagyváros. Pedig a tízmilliós Vuhan, Kína számos más településéhez hasonlóan, lenyűgöző fejlődésen ment át az elmúlt évtizedben. A három kisebb városból egyesült metropolisz ma büszkén állítja magáról, hogy több felhőkarcolója van (készen vagy építés alatt), mint magának New Yorknak.

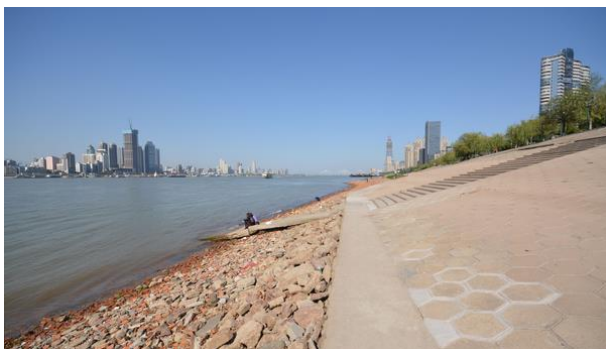
A világ legnagyobb épületei 2020

Vuhan - Filmszínház

Az abszolút rekordok terén is szeretné magát a világtérképre helyezni Vuhan: késik ugyan, de a város északi részén nagy erővel folyik egy hatalmas felhőkarcoló építése, ami a tervek szerint befejezésekor a világ 3-7. legmagasabb épülete lesz. Az egész városban lázas építkezés zajlik, a szokványos, illetve helyenként izléstelen új épületek között a legjobb nevű nyugati építészirodák által emelt izgalmas kortárs épületek sorakoznak. De a fejlődésről talán mindennél többet mond, hogy szinte évente épül egy új metróvonal: a 2018. évi hivatalos várostérképen még nem jelölték a 2018 szeptemberében átadott új, ultramodern metróvonalat, ami gyorsabban elkészült a vártnál.

A város (illetve a korábbi három város) a Jangce középső folyásánál fekszik, életének természetes alapját jelenti a nagy folyó. A fejlődő város emellett szimbolikusan is kötődik a nagy folyóhoz. Az 1,6 km hosszú, 1957 októberében átadott „Nagy Jangce Hidat” az első Jangce-hídnak tartják az országban, ami a kínai nép nagy győzelmét jelentette a természet felett. Emellett Mao számos alkalommal úszta át itt a folyót, s ennek tiszteletére gyakran (ottjártamkor is) emlékülzást tartanak rengeteg résztvevővel.

A Jangce

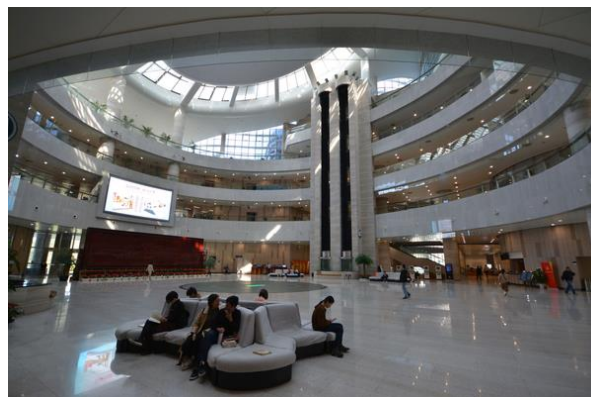
Wuhan – városi részlet

Az ilyen módon is rendkívüli jelentőséggel bíró folyó újradefiniálása kiemelten fontos a helyi önkormányzat számára. Az elmúlt években megkezdődött a folyópart rekonstrukciója, zöld sétányokkal és hatalmas felhőkarcokkal. Mindez jellemzően a régi városkép eltűnéséhez vezetett, csupán néhány kiemelt szerepű, jó építési minőségű műemléki épület élte túl a folyópartok újraértelmezését. A (három) város, amely korábban egy-két emeletes házakból állt, mára eltűnt. Néhány (gond nélkül) rekonstruált középkori pagoda, pár nagyobb historizáló hivatali épület (vámházak, kikötői épületek), illetve megtartott art deco stílusú bankok, irodaházak, középületek őrzik a korábbi világ hangulatát, közöttük új épületek építésének engedve helyet. A hatalmas új, folyóparti (és a város más részein tóparti) épületek látványa szinte naponta (ez nem túlzás!) változik, színvonaluk eltérő, de együttes megjelenésük megkapó, helyenként lenyűgöző. A hatáskeltés nem lényegtelen szempont: esténként a felhőkarcok üvegfalaira ledekkel varázsolnak a túlpartról élvezhető tűzijáték-imitációt.

A város hatalmas múzeum építésével is tiszteleg a folyó előtt. 2015-ben nyílt meg a Yangtze River Civilization Museum, Kína első ilyen tárgyú múzeuma. Az egykori Garden Expo területén elhelyezett hatalmas méretű, belső sugárúttal és nyitott színháztérrel, több óriási előadóteremmel és remek tetőkerttel rendelkező múzeum a legmodernebb eszközökkel, eredeti leletekkel, illetve kitérők állatok százaival mutatja be a folyómenti civilizáció történetét, aspektusait: a bemutatás helyenként izgalmas, helyenként meglehetősen bizarr.

Wuhan - Könyvtár

Wuhan – Múzeum - sírlelet

Wuhan – Kortárs Művészeti Múzeum

A konferencia helyszíne

A pompás, de óriási múzeum adott otthont a Great Rivers Forum nagyszabású eseményének. A „nagyszabású” jelző ebben az esetben csöppet sem túlzás: az elegáns hotelből különbuszok hozták a múzeumba a résztvevőket a szalutáló rendőrsorfal mentén, több száz (!) egyenpólós önkéntes segítette (főként nyelvgyakorlás reményében) a konferencia munkáját, és minden résztvevő külön kísértőt is kapott. A dekorációk, kisarculat terén minden elképzelhető megvalósult, a Csillagok Háborúja főcímenéje mellett színpadra vonuló kutatók előadásait 5-10 főt és 2-3 kamera rögzítette folyamatosan. A konferencia alatt rengeteg hatásos kisfilm készült az eseményről, amelyet az egyes üléseken, szünetekben folyamatosan vetítettek, míg a konferencia végére egy másfél órás film is készült a Fórumról (amit minden résztvevő díszes pendrájvon vihetett aztán haza magával).

Nyitóceremónia

Plenáris ülés

Az olimpiai jellegű külsőségek között azonban komoly és érdekes szakmai munka folyt a Fórumon. Az első nap szakmai kirándulás volt a városi „vizes” helyeken, de a két következő napon reggel kilentől este hatig tartó, fárasztó, de tényleg izgalmas tanácskozásokat tartottunk, a valóban a világ minden tájáról érkező szakemberek előadásai alapján.

szekcióülés

A konferenciát plenáris ülés nyitotta és zárta minden nap, amin a reggel felvetett kérdésekre a szekciók a nap végére válaszokat adtak, összefoglalókat készítettek. A plenáris ülések között a munka három szekcióban folyt. Az első szekcióban a nagy folyók természeti, biológiai jellegzetességeiről tárgyaltak, a water heritage kérdéskörét, a fenntarthatóság lehetőségét boncolgatták. A második szekcióban a „vizes múzeumok” tapasztalatairól, az előttük álló feladatokról, kihívásokról egyeztettek.

Ebben a szekcióban hazánkat Szalkai Tímea, az esztergomi Duna Múzeum igazgatója képviselte. Előadásában a 2019. nyarán megnyitandó új állandó kiállításuk részleteit, titkait mutatta be a jelenlevőknek, az elképzelések, ötletek, a látványtervek nagy sikert arattak. Jómagam a harmadik szekcióba kerültem, ahol a nagy folyók és a városfejlődés, városfejlesztés összefüggésének, egymásra hatásának kérdéseit, problémáit vizsgáltuk, a folyó és a város összekötését, s egyúttal az átalakítás és a megőrzés lehetőségeit elemeztük. BudaDunaPest című előadásomban a rakpartok történetét, műemléki értékeit mutattam be, valamint az elmúlt évek kisebb-nagyobb vízparti fejlesztéseiről, tervpályázatairól, a kirajzolódó irányokról számoltam be. A mi kis Dunánkhoz képest a szekcióm spektruma számomra sosem látottan széles volt: India, Kína, USA, Egyiptom, Laosz, Franciaország, Németország, Ecuador, Indonézia stb. egy-egy nagy folyóját és parti városát, illetve a folyó és a város kapcsolatát mutatták be a kutatók. A Gangesz új építésű szakrális ghatjai, a hamburgi Hafencity fejlesztései, a washingtoni elhanyagolt Potomac-part revitalizációja, a Mekong által fenyegetett világörökségi helyszín megóvása szerepelt többek között az előadások sorában, de legizgalmasabb a wuhani Jangce-part átalakításának, problémáinak megtárgyalása volt. A víz és a város kapcsolatának megteremtése a folyóparti nagy városok nagy feladata, kihívása, és ebben Budapest nem jár túl elől. Az egyre csökkenő életterű modern ember számára a folyókhoz, vízhez való kijutás, visszatérés a lelki egészség alapfeltétele, és ebben nem szabad kompromisszumot kötni.

A Great Rivers Forumot a nagy folyók magunkkal hozott vizének egy medencébe való összeöntése zárta. A víz közös.

Győr Attila

Beszámoló a romokról szóló krakkói konferenciáról

2018 novemberében az Interreg közép-európai programjának keretében rendeztek konferenciát a romok kérdéséről. A programban hat ország kb. 30 szervezete vesz részt. Előadás tartására a konferencia egyik fő szervezője, Bogusław Szmygin kért fel, aki az ICOMOS elméleti és filozófiai szakbizottságának is az elnöke.

A romok problémái hasonlóak szerte Európában. A romok védtelenek, tulajdonosaik, kezelőik gyakran elhanyagolják, és ezzel pusztulásra ítélik őket. Ráadásul, amit ma sokan „megoldásnak” tekintenek, az nem kevésbé veszélyes: a romok átalakításával, kiegészítésével, hasznosításával könnyen elvesz hitelességük és érintetlenségük.

A program szerint „a romok megőrzésének hagyományos felfogása egy kérdésre összpontosult, hogyan lehet a történelmi romokat műszaki szempontból fenntartani. A projekt innovációja az, hogy túlmutat a műszaki problémákon, és integrált modellt hoz létre, amely három elemet ötvöz: a mai használat, a modern kezelés és a romok fenntartható megőrzésének szempontjait. A projekt keretében végzett munka magában foglalja a romok műszaki állapotának dokumentálását és értékelésével kapcsolatos kutatását, a romok védelmének módjait, és egyúttal a mai hasznosításra és kezelésére irányuló tevékenységeket is.” A programban az elkészítendő kiadványok mellett konferencia szervezése is szerepel; erre került sor november elején. A középkori alapítású Jagelló Egyetem 136 éves Művészettörténeti Intézete méltó társszervezője és helyszíne volt a konferenciának, hiszen az itt végzetek alapították a lengyel műemlékvédelem legkorábbi intézményeit, köztük a Műemlékvédők Társaságát is 1906-ban.

Középkori romok bemutatása Krakkóban a Wawel udvarán és az egyik szárnya alatt

A konferencia beharangozója részletesen indokolta a rendezvény aktualitását. E szerint Lengyelországban rendkívül sok rom keletkezett a két világháború harcai folyamán. Ezek rekonstrukciójára - az elvi fenntartások ellenére - igen nagyszámban került sor, mert a háborúkat követő felfogás szerint az elpusztult kulturális-történeti környezet visszaállítása alapvető volt a nemzeti érzés megerősítése, megőrzése érdekében. Az újjáépítés jelentős sikerekkel járt, az 1914 és 20 közt elpusztult szinte valamennyi épület újjáépült a két világháború közti időszakban, és 1945 után az egész világ csodálta a nagyléptékű együttesek újjáépítésének gyorsaságát. A sikerek következtében sokan szorgalmazzák jóval régebben romossá vált épületek újjáépítését, újraépítését, például a 17. századi, svédekkel vívott háború okozta romokét. Az ilyen rekonstrukció azonban megbízható adatok hiányában csak jóval bizonytalanabb információkra támaszkodhat, holott ez a rekonstrukciók szükséges (de nem elégséges) feltétele. Ráadásul ezek a maradványok már romként rögzültek egyrészt a táj részeként, másrészt a nagyközönség és a tudomány több generációjának tudatában is. A romok sorsának kérdése paradox módon Lengyelország jelenlegi dinamikus fejlődése idején különösen időszerűvé vált. Sokak szerint a lengyel tájból el kell tüntetni a várromokat, mert ezek a nemzet kudarcaira emlékeztetnek. Holott a várak pusztulását - mint mindenütt Európában - itt is elsősorban a hadászati módszerek megváltozása okozta. Stratégiai szerepüket és fontosságukat a várak elvesztették, főúri gazdaság irányítására és reprezentálásra pedig egy jól megközelíthető, divatos kastély kényelmesebb, alkalmasabb és egyszerűbb megoldás. A hiteltelen rekonstrukcióra Bobolice példáját ismerhettük meg, de hasonló készül Krzyżtopór egykor nagyszerű várkastélyának esetében is.

Bevezető előadásában Bogusław Szmygin választ keresett arra a kérdésre, hogy mikor szabad romokat rekonstruálni és mikor nem. A rekonstrukció ugyanis többnyire aggályos, de például a varsói Óváros esetében a szakmai vélemények is elfogadják. Szmygin két rom-kategóriát javasolt bevezetni szakzsargonba: a „történeti romok” és a „kortárs romok” fogalmát. Az első csoportba a régen elpusztult romok tartozhatnak. Róluk hitelt érdemlő dokumentáció nem áll rendelkezésre, romos állapotuk vagy hiányuk már régóta elfogadott és megszokott, egykori környezetük is megváltozhatott, mai környezetükben már romként vesznek részt stb. Ezek esetében a rekonstrukció nem merülhet föl. A második csoportba azok a romok tartozhatnak, amelyek – rendszerint katasztrófa következtében - a közelmúltban kerültek ilyen állapotba, így kellő dokumentáció állhat rendelkezésre és pusztulásuk még erős hiányérzetként jelentkeznek. Az ilyen romok rekonstrukciója nem elképzelhetetlen. Az előadóra jellemző részletes táblázatok meggyőzően mutatták a két csoport elkülöníthetőségét. Ugyanakkor a „kortárs rom” kifejezés eléggé furcsa és nehezen értelmezhető, helyette a „friss rom” megnevezés talán közérthetőbb lehet, és utalhat a rommá válás idejének közelségére.

Szálloda, parkoló, vendéglő, áruház, múzeum az egykori Łódź-i gyárépületekben

Jacek Dąbrowski, a Łódź-i egyetem építésztanára az ipari örökségről beszélt. Łódź városa kevés „hagyományos” műemlékkel rendelkezik, pusztuló textilgyárakkal annál inkább. A gyárak igen jelentős együttesét állították helyre a közelmúltban. A Manufaktúra nevű városnegyedben a megmaradt ipari épületek, ill. néhol csak homlokzatuk áruházaikat, vendéglátóhelyeket, szállodákat, múzeumokat foglalnak magukban. Ez igen szerencsés megoldás, de nyilvánvaló, hogy bőséggel maradnak olyan ipari épületek, amelyek mai felhasználása nem lesz megoldható. Kapcsolódva az előbbi előadáshoz, felvetette azt a kérdést, hogy mikor, hogyan, miért válhat a „friss rom” „történeti rommá”, azaz mikor válik elfogadható megoldássá egy ipari épület romként való megőrzése.

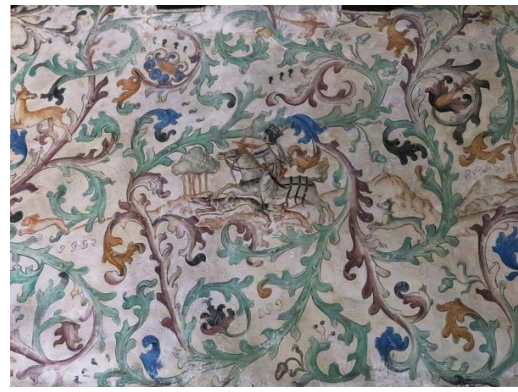
Martin Mino (Besztercebánya) előadása szerint Szlovákiában jelenleg elsősorban a várromok állagbiztosítására koncentrálnak: a minél érintetlenebb megjelenésű, de látogatható romként való megőrzést tartják követendőnek és reálisnak. Ez a felfogás csak üdvözölhető. Ugyanakkor különös példaként mutatta be Végles várát, amely üzleti vállalkozásként négycsillagos szállodává alakult át, eléggé lazán kezelve a műemlékvédelem elveit. Mentségére legyen mondva, Véglesről van múlt századfordulós fénykép, amely még ép tetőkkel mutatja, tehát tipikus várromnak korántsem volt mondható, és a beavatkozás inkább megkérdőjelezhető kastély-helyreállítás.

Az olasz Antonino Frenda előadása háromfajta megoldást emelt ki a romok építészeti kezelésének módszereiből: védőépület, rom, továbbépítés. A szicíliai Piazza Armerina római villa nagyszerű mozaikjainak megőrzése és bemutatása védőépület létesítését tették szükségessé. Az újabb védőépület javította a korábbi, 1958-as konstrukció nem minden tekintetben sikeres megoldásait. San Galgano ciszterci apátságának romja is átesett a második helyreállításon. Mindkét itteni beavatkozás romként őrizte meg a hatalmas templom maradványait. A harmadik példa Pozzuoli székesegyháza volt, amely egy római templom újkori hozzáépítésével jött létre. Tűzvész következtében elsősorban a hajóként működő antik templom sérült meg 1964-ben. Tervpályázat és magas színvonalú kortárs építészeti beavatkozás után 2014-ben nyílt meg újra. Az épület változatos korszakai, történeti rétegei könnyen leolvashatók az épületről, köztük a kortárs beavatkozás is. Az előadó nemcsak a gazdag artisztikus összképre, de a jól használhatóságra is felhívta a figyelmet.

A füzéri vár egyik rekonstruált helyisége és az árvai vár lovagterme

A romok építészeti kezeléséről szóló előadásomban az előbbiekhöz hasonló csoportokban mutattam be az elmúlt több mint száz év jó néhány hazai példáját. Én négy fajta építészeti beavatkozási módot különítettem el: a védőépületben való – múzeumszerű - bemutatást; a minimális, rejtett beavatkozással a romjelleg minél érintetlenebb megőrzését; az értelmező kiegészítéseket alkalmazó interpretálást és a rom felhasználásával készült új épületet. A beavatkozás fajtáját elsősorban a rom adottságai, értékei, jellege kell, hogy meghatározza. Mint végül megemlítettem, Diósgyőr és Füzér (két „történeti rom”) esetében a gond éppen az, hogy az elkészült beavatkozás nem felel meg a fennmaradt romok adottságainak. A városi környezetben álló, jelentős töredékekkel rendelkező Diósgyőr esetében a nagyterem hasznosítása méltányolható igény, de a beavatkozás jóval túlhaladt ezen, az építészeti megjelenés pedig egyrészt sematikus, másrészt elpusztította a rom egyik értékes történeti rétegét, a korábbi helyreállítást. Füzér esetében is jóval több épült ki, mint ami hitelesen bizonyítható, az archaizáló hozzáállás, az egykorinál gazdagabb kialakítás és a más épületekből származó eltorzított részletek nagyszabású hamisítvánnyá teszik az épületet. Hazafelé vezetve nem is hagyhattam ki, és végigjártam Árva várát: mint közismert, az egyik teljes egészében újonnan épített füzéri boltozott szoba díszítőfestése az árvai lovagterem dekorációjának laza másolataként készült el, amelyet Maximilian Mann festett 1900 körül.

Neohistorizáló és historizáló díszítőfestés a füzéri és az árvai várban

Az Europa Nostra féléves összejövetelét 2018 novemberében tartotta Lisszabonban. A Kalouste Gulbenkian központban tartott találkozón a beszámolók hangzottak el az elmúlt év munkájáról az Európai Kulturális Örökség Évének sikeres rendezvényeiről, a népszerűvé vált Berlini Felhívásról. A résztvevők látogatást tettek Setúbalban, ahol a hírneves Manuel-stílusú kolostor felújítása és múzeumi funkcióra való alakítása az Europa Nostra szorgalmazására és segítségével folyik.

Lisszabon, Szt. György erőd, a mór negyed bemutatása

A fenti téma, a romok szempontjából Lisszabon várában, a Szent György erődben történt rombemutatók voltak a legérdekesebbek. Az elmúlt évtizedben elkészült munkák vaskori maradványokat, 11-12. századi mór lakóépületeket és 15. századi paloták romjait mutatja be. Kiemelendő a mór együttes, ahol a térdig érő falmaradványok fölé absztrakt, fehér konstrukció készült, amely érzékelteti az egykori épületek helyiségeit és udvarait, de nem ér hozzá a romokhoz. Az egykori udvarok tere nyitott, az egykori helyiségeket farács és áttetsző polikarbonát fedi, védve az eredeti padlóburkolat és falfestés maradványait.

Belső képek a lisszaboni rombemutásról

Arnóth Ádám

„HAGYOMÁNY –TISZTELET”

2018 szeptemberében kaptuk a kedves invitálást Mezősi József egykori kollégánk szülővárosába, Hajdúdorogra, a helytörténeti, néprajzi és népi építészeti munkáiból szerkesztett könyv bemutatójára. Az időpont szerencsétlenül egybeesett a XXI. Békési Népi Építészeti Tanácskozással, így az ünnepségről – számos érdeklődő pályatárssal egyetemben – kényszerűen távol maradtam. A kötetet így megkésve, de még nagyobb várakozással vehettem kézbe.

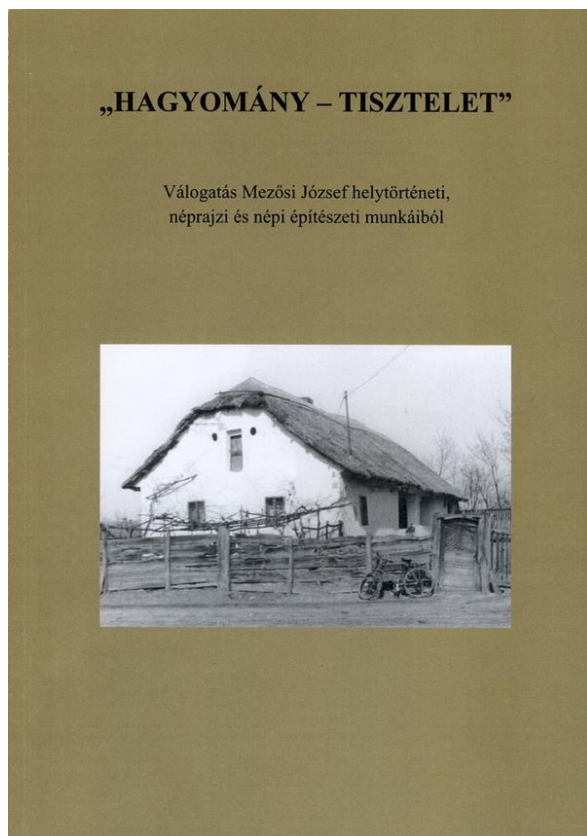
Mezősi Jóska könyvbe válogatott cikkeinek egy részével nem először találkoztam. Az Országos Műemléki Felügyelőség, majd az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Népi Építészeti Csoportjának virágkorában voltunk – az akkor már nyugdíjasként dolgozó – Jóskával közvetlen munkatársak, akkor, amikor már Osztályá növekedhetett a népi műemlékekkel foglalkozó csapat. A bővülésünkkel az Osztályhoz

csatlakozó építészek számára a népi építészet és a műemlékvédelem alapjairól szakirodalom jegyzéket állítottunk össze. Egybegyűjtöttük a legfontosabb alapműveket, hiszen e speciális épületállomány sajátosságait csak kevéssé oktat(t/j)ák az egyetemi katedráról. A tanulmányok között volt egy fénymásolatban sokszorosított, dossziében gondosan lefűzött gyűjtemény, fedőlapján Mezősi Jóska cikkei címmel – saját példányomat ma is szeretettel őrzöm. Benne a földfalú házak építési technológiájáról szóló cikkek, kéziratok. Ebből tanultuk a természetes anyagokból épített házak szerkezeteit, elkészítésüket. A fotókkal is illusztrált, de ennél sokkal jelentősebb, a mesterfogásokat rögzítő, a lényegi részletekre rávilágító leírások máig is hiánypótló művek.

Megszületésükhöz egyaránt kellett a műemlékes szakember és a hagyomány-tisztelet. Mezősi Jóska szakemberként biztos alapokon állt, hiszen a papírra vetett építési folyamatok szinte mindegyikének egykor tevékeny részese volt. Általában az elméleti és a gyakorlati tudás nem jár együtt, Jóska e tekintetben a ritka kivétel. Írásaiban az alapok, a földfalak, födémek, a tetők és fedéseik... tankönyvekből nem ismerhető számú variációját mutatja be készítésüknek minden mozzanatával. Lenyűgöző volt számomra egykor és most is a szabadkémények ismerete, a máshol összerosott típusok kibontása, és az e mögött álló, a boltozatok statikáját értő és alkalmazó mesterember. Nem egyszer jutnak eszembe ma is egy-egy kormos kéményaljban hajdani magyarázó szavai, melyek esszenciáját felfedezhetjük a mostani a kötetben.

Különös figyelmet fordított a pontos szóhasználatra is, rögzítette a megismert tájszavakat, mellette nem egyszer üzent a szakfolyóiratokból az építőanyagok és szerkezetek kifejezéseinek helyes használatát okítva – egyik vesszőparipája, a vályog és a vályogtéglá különbözősége több helyen előkerül. Az építés folyamatát ismerve műemlékesként a régi házak hibáinak diagnosztizálását és azok orvoslását irányította, s nem utolsó sorban tapasztalatait, a jó gyakorlatot le is jegyezte az utókor számára. A hagyományos építés tisztelete sarkallta tudásának átadására, az újabb generáció okítására.

A műemlékes szakemberek körében feltehetően a kötet népi építészeti tárgyú részletei bírnak nagyobb jelentőséggel, azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a hagyomány Mezősi Jóska számára

nem csak tanult szakmájához kapcsolódott, hanem szülővárosának, Hajdúdorognak és népének szokásaihoz is. Fontosnak tartotta a Muszkadombról, Mária samarának a nádlevélen ejtett „harapásnyomáról” szóló, még gyermekkorában hallott történetek lejegyzését éppúgy, mint az istenhívó dorogi népszokások, a karácsonyi kóringyálás, a farsang, a nagyböjti készülődés, a húsvéti pászkaszentelés... évszázados rutinjának, imáinak, lelkeségének megörökítését.

A cikkgyűjtemény bőrkötéses díszpéldányát 2008-ban családja készítette ajándékkul Mezősi József 80. születésnapjára. Jóska kívánsága, amely szerint a dorogiaiak is olvashassák a régmúlt történeteket, lánya, Mezősi Kamilla összeállításának és a kiadó Hajdúdorogi Mészáros Károly Városi Könyvtárnak, vezetőjének, Jeles Erzsébet kitartó munkájának köszönhető. A népi építészettel foglalkozó közönség is hálával tartozik a hagyományok átörökítéséért Jóskának, a hagyaték és az írárok gondozásáért Mezősi Kamillának, a közzétételért a lelkes dorogiaiaknak. A közkinccsé tett gyűjteményes kötet forgatását ajánlom a népi építészettel foglalkozó szakemberek és az érdeklődők számára.

A könyv megrendelhető a kiadónál: Mészáros Károly Városi Könyvtár, 4087 Hajdúdorog, Böszörményi út 7.

Dobosyné Antal Anna

SOKSZÍNŰ VÉDELEM
XXI. Békési Népi Építészeti Tanácskozás
Békés – 2018. szeptember 27- 29.

Beszámoló

Hagyományainknak megfelelően az ICOMOS Népi Építészeti Szakbizottsága 2018-ban is megrendezte a Békési Népi Építészeti Tanácskozást, immáron a XXI.-et.

A konferencián a falusi épített örökség sokszínűségét kívántuk bemutatni, de teret adtunk a védelem mai lehetőségeinek felvázolásához, az új törekvésekhez és kiemelten kezeltük a népi építészet oktatásban betöltött szerepének fontosságát. Reményeink szerint a tanácskozás előadásai közelebb vitték a szakmai és a laikus közönséget népi építészetünk teljesebb megismeréséhez.

A hagyományokhoz híven, Izsó Gábor Békés város polgármestere köszöntötte az egybegyűlteket, majd Takács Árpád Békés Megyei Kormányhivatal kormány megbízottja mondott köszöntőt, Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke nyitotta meg a konferenciát, végül társszervezőnk, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság elnöke, Dukrét Géza köszöntő levelének sorai hangzottak el.

A konferencia első részében a Miniszterelnökség képviselőjében Földváry Gábor miniszteri biztos, Jékely Berta műemléki referens és Vukoszávlyev Zorán főosztályvezető-helyettes ismertették a Népi Építészeti Program eredményeit és tapasztalatait, további örökségvédelmi programok céljait és jelen állásaikat, a műemlékvédelem intézményrendszerének alakulását, a változó jogszabályi környezetet, valamint azt is, hogyan védhetjük az épületeket olyan esetekben, amikor a műemléki környezet megváltozik. A délelőtti előadásorozatot Dobosyné Antal Anna az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Népi Építészeti Szakbizottságának elnöke zárta, aki a népi építészetre vonatkozó pályázati lehetőségeket ismertette, milyen előkészületek történtek e téren a pályázatot kiírók és elbírálók részéről, milyen eredmények születtek az eddigi munka során, kik voltak azok, akik pályáztak, és mi volt az, ami megvalósult a népi műemlékek védelme terén.

A délutáni blokkban elsőként a népi épületek felújításához kapcsolódóan Kerner Gábor arról beszélt, hogy mit jelent az illeszkedés fogalma, és hogyan kell kezelni az illeszkedést a műemlékfelújításoknál, valamint az új épületek építése esetében. Hogyan kell úgy helyreállítani, illetve újat építeni, hogy az illeszkedjen a már meglévő, sokszor átalakult faluképbe. Az ismertetett példák mellett arra is kitért, hogy az illeszkedés fogalma a különböző jogszabályok gyenge pontja, hiszen ezzel a kérdéssel többnyire nem, vagy csak felszínesen foglalkoznak.

L. Balogh Krisztina beszámolója kapcsolódott az előző előadáshoz, hiszen az építészeti útmutatókról, a Településképi Arculati Kézikönyvekről beszélt, amelyeknek célja lényegében, hogy a település régi és új épületei illeszkedjenek egymáshoz. Pontos statisztikák segítségével ábrázolta, hogy országszerte mi az, ami a program keretében megvalósult, hány TAK készült el, mennyire vett részt a közösség ezek elkészítésében, és milyen mértékben használják azokat. Kitért a főépítész személyének fontosságára, mind a TAK elkészítése folyamán, mind annak későbbi használata során.

Tarkovác Márta egy konkrét település, Doboz esetében ismertette a Településképi Arculati Kézikönyv elkészítésének tapasztalatait, buktatóit, a kezdetektől a kész kézikönyv megjelenéséig. Bemutatta, kik voltak azok, akik részt vettek a kidolgozásában, kik segítettek munkájukat, milyen lépésekből állt a folyamat, milyen nehézségekbe ütköztek, majd pedig azt, hogy a településen milyen fogadtatása volt a könyvnek, kik és milyen mértékben használják azt.

Az előző előadásokra épült Szilágyi Mária beszámolója is, aki egy folyamatban lévő IPA Interreg NEWtrad – Népi építészet új perspektívából elnevezésű projektet ismertetett, amelynek a célja a Szegedi Nagytáj népi építészetének feltérképezése, valamint egy olyan építészeti útmutató elkészítése, amelynek segítségével úgy építhetünk új házakat falusi környezetben, hogy azok illeszkedjenek a hagyományos utcaképekhez. Az előadás végén Kerner Gábor, a projekt egyik kutatója elmondta a kutatás eddigi tapasztalatait.

Silling Léda a Szabadkai Községi Műemlékvédelmi Intézet igazgatója előadásában a sokszínű védelem más tájaira kalauzolt bennünket, bemutatta, hogy a Vajdaságban milyen szakrális oromzatjegyekre bukkanhat a lelkes kutató, mely területekre koncentrálnak ezek a szobrok vagy domborművek. Milyen mélyebb jelentéstartalmat hordoznak a jegyek, mit jelentettek ezek a háztulajdonosok számára egykor, és mit jelentenek most, hiszen megnyugvásunkra számos olyan jó példát is láttunk, ahol felújították ezeket a szakrális jeleket és még ma ápolják a kultuszukat.

Zentai Tünde egy ormánsági templomfelújító programról számolt be, történetesen a vajszlói templom felújításáról. Ismertette a megelőző kutatás folyamatát, megosztotta a közönséggel a kazettás mennyezetre, és annak díszítésére vonatkozó eredményeket. A legapróbb részletekig bemutatta, hogyan folyt maga a felújítás, milyen kincsekre bukkantak közben, és milyen nehézségbe ütköztek a hiteles helyreállítás során.

Balassa M. Iván Furu Árpáddal közösen készített munkájukat ismertette, azaz Kalotaszeg népi építészetére vonatkozó kutatásukat.

Az előadások után következett a nap legünnepélyesebb része, a Múltját Őrző-díj átadása. Fehér Judit, a szervezőbizottság tagja, ismertette az eredményeket, valamint méltatta a díjban részesült felújításokat. A pályázatra 17 jelentkező küldte el munkáját, ebből ketten részesültek elismerésben. Az egyikük, Kerner Gábor, aki egy kővágóörsi igen rossz állapotban lévő parasztházat újított fel. Az épület külseje teljesen megőrizte az eredeti kinézetét illeszkedik a tradicionális faluképhez, a helyreállítás során a hagyományos technikákat alkalmazták, a belső terek azonban megfelelnek a mai élet követelményeinek, kialakításuk során azonban a tervező nagy figyelmet szentelt a meglévő arányok megtartásának. A másik díjazott Blat Aranka volt, aki egy nagyikindai felújítással nyerte el a zsűri tetszését. A ház utcai homlokzatának eredeti állapotát állították helyre, míg az udvari homlokzaton már nagyobb üvegfelületek is megjelennek, amellyel a konyhát nappali résszel bővítette a tervező. A ház belsejében a konyha kivételével a helyiségek már meglévő arányait megőrizte, a bővítést a tetőtérben végezte. A felújított parasztházban a kulisszatitkokba is betekintést nyerhetünk, egy üvegpádó lehetővé teszi, hogy a pince boltozata látható legyen, valamint egy üvegfal azt, hogy az eredeti falazat rétegeit is szemügyre vegyünk. A házak tulajdonosai szimbolikusan egy-egy kulcsot kaptak, valamint elismerő oklevelet.

A hivatalos program a kiállítás megnyitóval zárult, a Hild József Építőipari Szakgimnázium diákjainak népi építészeti felméréseit tekinthették meg a résztvevők. Este baráti találkozón a tájház udvarán látta vendégül Izsó Gábor Békés város polgármestere a konferencia közönségét.

Hagyományainkhoz híven a második napon tanulmányi kirándulás következett. A XXI. tanácskozás tanulmányútajának célja, a Sebes-Körös menti települések műemlékeinek, az ott lakó nemzetiségek népi építészeti, népművészeti értékeinek megismerése volt.

Első állomásunkon Bánffyhunyard nevezetességeit tekintettük meg. A népi építészet újkori „remekei”, a települést lassan teljesen behálózó emeletes paloták mellett vitt az utunk a református templomhoz, melynél az induló felújítás terveit ismerhettük meg.

Bánffyhunyard új arculata

Kirándulásunk szokásainknak megfelelően jó hosszúra sikeredett, de a jó időnek és a kitartásunknak köszönhetően mindegyik kitűzött célt teljesítettük, sőt még azon felül is. Ilyen volt például a Sebesvári program, ahol egy ványoló malmot sikerült megnéznünk működés közben.

Sebesvár, ványoló malom és környezete

A váratlan program után bevetettük magunkat a Kalotaszegi dombok közé és sorra jártuk a páratlan szépségű településeket.

Magyarvalkó - református templom

Magyarvalkón a dombon álló erődített középkori református templomot éppen tatarozták, de sikerült megnéznünk a gótikus templomteret és a páratlan szépségű festett kazettás mennyezetet. Az épített örökség szép példáit is láttuk a faluban.

Magyarvalkói porták

Körösfő következett és ez az a település, amelyet Kalotaszeg szívének tekinthetünk, de amit az átutazó idegenforgalom alaposan tönkretett, megváltoztatva teljesen a Kós Károly által még leírt világot.

Körösfő átalakult faluképe

Mielőtt pálcát törnénk Körösfő népe felett, azt tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy református templomukat példás módon gondozzák és varrottasaikkal a mai napig díszítik.

Körösfő – református templom

A piros varrottasok világából a kék varrottasok világába érkeztünk, amikor meglátogattuk Magyargyerőmonostor települést. Itt is a református templom volt a cél, de mellette tanulmányozhattuk az épített örökséget is.

Magyargyerőmonostor református templom

Magyargyerőmonostor utcaképek

Tanulmányutunk utolsó állomása Kalotaszentkirály volt, ahol a református templom megtekintésekor már a sötét este is utolért bennünket.

Kalotaszentkirály református templom

Harmadik napon folytatódtak az előadások. Pataky Emőke számvetést készített a Debreceni Egyetem Műszaki Főiskoláján 1989-2010 között végzett munkájáról és a népi építészet terén elért kutatásokról, eredményekről. Fehér Judit a BME hallgatói által készített felmérést mutatott be Ipolytölgyesről. Fülöp István az Ybl karon, a népi építészet oktatásáról számolt be a hallgatóságnak. Furbás Zoltán egy aránylag ismeretlen területről - a tájterképezés jelentőségéről a népi építészeti kutatás területén – tartott előadást.

Radev Gergő a népi építészet mai lehetőségeiről és a hagyományos technológiák fennmaradásának módszereiről beszélt a Sárkolléktíva Egyesület képviseletében. Kottmayer Tibor azt boncolgatta, hogy fenntartható-e a népi építészet napjainkban. Józsa Tamás a gyakorlatok szerepét emelte ki a népi építészeti oktatásban. Paszternák István esettanulmányával zártuk a szakmai napot, Ő azt fejtegette, hogy egy kastély melléképülete milyen hatással lehetett a környék népi építészetére Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

A XXI. Békési Népi Építészeti Tanácskozásról elmondhatjuk, hogy jól sikerült, kimerítő volt, és talán azt is, hogy a témaválasztásunk sikeresnek bizonyult. A népi építészet valóban sokszínű és a védelmének is sok arcát sikerült bemutatni. Fontos volt, hogy ismét kitekinthettünk határainkon túlra is, megállapíthattuk újra, hogy a Kárpát-medence épített öröksége méltó helyet foglal el Európa értékei között.

Konferenciánk nem zárt le semmit, viszont feltöltődve készülhetünk a XXII. találkozóra.

Kerner Gábor, Szilágyi Mária

Elhunyt Balogné dr. Ormos Ilona,
kertépítész, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

(1942 – 2019)

2019. január 16-án életének 77. évében elhunyt Ormos Ilona, akit szinte mindenki csak Ilikének ismert és nevezett. A kertművészet iránti érdeklődését, elkötelezettségét otthonról hozta magával, mivel édesapja Ormos Imre volt, a nemzetközi hírű professzor, a magyar kertépítész szakma egyik legkiemelkedőbb alakja volt.

Ilike 1966-ban szerzett kertészmérnöki oklevelet a kertépítészeti szakon, majd ezután két évet töltött gyakornokként a Bécsi Kertészeti Vállalatnál. A Budapesti Műszaki Egyetemen városépítési-városgazdálkodási szakmérnöki, oklevelet szerzett. Kandidátusi értekezésének témája az ókori görög kertkultúra.

1968-ban lépett be a Kerttervezési Tanszékre, mint tudományos munkatárs, s ettől kezdve egész életét az oktatásnak, kutatásnak szentelte. 1994-től egyetemi docens, 1992-2007 között a Kertművészeti Tanszék vezetője volt. Eközben 1994-től, öt éven keresztül, a Tájépítészeti –védelmi és -fejlesztési Kar dékánjaként, majd 2000-2003 között oktatási dékán-helyetteseként is tevékenykedett. A hosszú évek során a Kertművészet-történet című tantárgy vezető oktatójaként, előadójaként a tájépítész hallgatók százait ismertette meg a kertépítészettől több ezer éves történetével, a kert műemlékvédelem legalapvetőbb szempontjaival. Kedves, nyugodt és mosolygós személyiségével mindig segített a hallgatóknak, és ügyesen egyengette szakterületünk nem mindig sima útját is. Jól beszélt németül és franciául, így a konferenciák, és különféle szakmai rendezvények egyik megkerülhetetlen alakja volt.

Kutatási témái:

A műemlékvédelem kertépítészeti feladatai; a Világörökség gondozása;

Hitelesség a kertépítészetben - történeti kertek rekonstrukciója

Nevéhez fűződik a 2002 és 2004 között OTKA támogatással elindított Kerttörténeti Archívum, valamint az Ormos Imre Alapítvány létrehozása.

Éveken keresztül tevékenyen részt vett a Kegyeleti Bizottság munkájában, és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Kerttörténeti Szakbizottságának elnöke volt.

Kitüntetései:

Magyar Műemlékvédelemért Díj 1998, /Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium/
Szent István Egyetem –Babérkoszorúja 2001.

Ormos Imre Emlékérem 2007.

Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (polgári tagozat) 2007.

Möller István Emlékérem 2009.

Kedves egyéniségét, töretlen szakmai elkötelezettségét, szellemiségét megőrizzük!

Szikra Éva

Elhunyt Dávid Ferenc
művészettörténész

(1940 – 2019)

Dávid Ferenc, művészettörténész 1963-ban került az Országos Műemléki Felügyelőség Soproni Építésvezetőségéhez. Feladata az építésvezetőség munkáinak, a soproni műemléképületek helyreállításának művészettörténeti előkészítése volt. Amit ezzel az indítással tett, az végül jóval meghaladta ezt a célkitűzést. Valójában ekkor dolgozta ki elméletben és gyakorlatban egyaránt azt az épületkutatói, falkutatói módszert, ami az egész hazai műemlék-helyreállítási gyakorlatot meghatározta a rákövetkező évtizedekben. Dávid Ferenc nemcsak létrehozója, de elterjesztője is lett ennek a módszernek, hiszen műemlékesek generációi zárandokoltak Sopronba, hogy megismerjék a falkutatás gyakorlatát és az eredmények felhasználását a helyreállítások során. Több mint két évtizedes Soproni működése után az MTA Művészettörténeti Intézetében dolgozott tovább. Tevékenysége egyre szélesebb körűvé vált: igen sok nagyszabású helyreállításba vonták be művészettörténész kutatóként és tanácsadóként, elég csak Sopronbánfalvára, a Zeneakadémiára, a mádi zsinagógára vagy a gödöllői királyi kastélyra utalni. A szakmai közéletben is szerepet vállalt elfogadva a RÉKE elnöki posztját, amelyre természetes módon őt kérték fel.

Dávid Feri elképesztően alapos tudása, széleskörű kultúrája, közvetlen, baráti személyisége folytán és kiterjedt kapcsolati hálójának köszönhetően mindenki, aki még komolyan dolgozik a műemlékvédelem területén valamilyen mértékben tanítványaként tekintett.

Most tanítványaként búcsúzik tőle, és így fogja megőrizni emlékét

Arnóth Ádám

Meghívó

A Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete (RÉKE), a FUGA Budapesti
Építészeti Központ támogatásával,

Dávid Ferencre emlékezik

2019. február 22-én, pénteken 18 órakor.

Helyszín: FUGA, Budapest V. Petőfi Sándor utca 5.

Közreműködik: Rohmann Ditta csellóművész és a Kruppa vonósnégyes,
valamint néhány megemlékező barát, kolléga.

Szeretettel várjuk!

Mellékeljük Lövei Pál megemlékezését Dávid Ferencről, amely az Élet és Irodalomban
(<https://www.es.hu/cikk/2019-01-25/lovei-pal/david-ferenc.html>) jelent meg.

Lővei Pál

Dávid Ferenc 1940–2019

PUBLICISZTIKA - LXIII. évfolyam, 4. szám, 2019. január 25.

Pályáját az 1960-as évek közepén kezdte: a magyar művészettörténet nagy generációjához tartozott. Szakdolgozatát középkori témából írta, és tanulmányait követően, Dercsényi Dezső és Entz Géza tanítványaként, útja az akkor felszálló ágba került műemlékvédelembe vezetett. Az Országos Műemléki Felügyelőség sokáig egyetlen vidékre helyezett művészettörténészeként a soproni városrekonstrukció tudományos háttérének biztosítása lett a feladata.

A munka 700–800 év minden korszakának ismeretét kívánta meg. A fiatal kutató olyan átfogó építészettörténeti ismeretanyag birtokába jutott, amelyből később egyre szabadabban szemezgethetett: a középkor mellett a barokk és a XIX. század művészete történetének is rendkívül széles látókörű szakemberévé vált. Munkája egyik helyszíne a városi levéltár lett – ennek településtörténeti hozadékát jelentette a középkori zsinagóga kutatását bemutató kis kötetben a zsidók lakta Új utca egységes mértékrendű, középkori telekosztásának meghatározása, jóval később pedig a Sopron belvárosának házait és háztulajdonosait, a tulajdonviszonyok változásait a késő középkortól a II. világháború

kezdetéig feltáró, háromszerzős munka általa összeállított, az 1523 és 1734 közötti időszakra vonatkozó része.

A másik helyszínt maguk az épületek jelentették, amelyek az aprólékos vizsgálatok során saját történetük legmegbízhatóbb forrásának bizonyultak. A helyreállítandó lakóházak megismerése során Dávid Ferenc lépésről lépésre munkálta ki annak a műemléki-építészettörténeti kutatási folyamatnak (a munka összetett voltát nem tükröző, de elterjedt nevén „falkutatás”-nak) a módszertanát, amelybe éppen olyan tudatosan építette be a levéltári forrásoknak a helyszíni részletekkel való összevetését, mint az egymásra rétegződő vakolat- és festésrétegek elkülönítését, az építőanyagok vizsgálatát, a stílári elemzéseket. Ma is érvényes korai főműve, a Sopron gótikus lakóházait elemző tanulmánya. Az eredmények gyorsan meggyőzték volt tanárait, hivatali főnökeit a módszer sikeres voltáról, de az igazi elismerést az jelentette, hogy munkatársai kezdtek az ő látásmódjával közelíteni a műemlékekhez. Ennek során partnernek bizonyultak az építészek – nem kis része volt abban, hogy az 1960-as évektől a nyolcvanas évek közepéig terjedő, mintegy két évtized a magyar műemléki helyreállításoknak egyfajta virágkora volt. Példáját követték a középkori templomok és várak kutatásával megbízott fiatal műemlékes régészek is.

A hetvenes évek végétől a műemléki szervezethez már az ő közreműködésével felvett, kezdő művészettörténészek egyenesen az összetett kutatási módszerbe „születtek bele”, a minden új belépőnek Sopronban vagy Győrben „kijáró” közös munka során. Az oktatás részét képezte a mód, ahogy partnereihez közelített: mestere volt a tanácselnökökkel, egyháziakkal, levéltárosokkal, vállalatigazgatókkal, építészekkel meg persze a kivitelező munkatársakkal, falkutatási segéderőkkel folytatott, mindig a kölcsönös megbecsülésen alapuló kommunikációnak. Tanultunk tőle terepbejárás során, konferenciák világos okfejtésű város- vagy háztörténeti előadásain, a soproni kőfaragóműhelyben és a restaurátori állványokon, tervtanácsokon és helyszíni szemléken. Kitűnően ismerte a vésőhasználat fogásait, és megmutatta, hogyan lehet kis kalapácsunkkal finoman lehántani a mészrétegeket. Mindez felejthetetlen kedvességgel párosult. Az általa szervezett soproni továbbképzések kezdetén ott állt az állomás peronján, és fülig érő szájjal, mosolygó szemmel örült minden érkezőnek. A soproni utcákon mindenki köszönt neki, és mindenkihez volt egy-két szíves szava.

Pályája második szakaszát már nem Sopronban töltötte, az MTA Művészettörténeti Intézetének lett munkatársa, de a műemlékekkel való kapcsolata nem szakadt meg. Részben már a rendszerváltás tette helyszíni kutatásai számára szabaddá a gödöllői kastélyt, és ebben az időszakban nyílt meg előtte a fraknói Esterházy-levéltár, hogy közlemények sorában tehesse közzé a fertődi kastélyegyüttesre vonatkozó, új szemléletű eredményeit. Nevéhez fűződik több fontos, mintát adó színházrekonstrukció művészettörténeti megalapozása.

Élete végén, iskolateremtőként végig kellett néznie iskolája szétverését. A magyar műemlékvédelem felszámolása életműve nem kis részének eltűnésével járt. Nem annyira műemléki munkáiról van szó – bár a műemlékjegyzék beharangozott 70–80%-os csökkentése ezzel is fenyeget –, hanem arról, hogy állami szervezet nélkül elvész kutatási módszere szerves továbbvitelének, az újabb generációk számára történő átadásának lehetősége. Ezt felismerve és tanítványai kérésére vállalta el az elnökséget a Régi Épületek Kutatóinak Egyesületében – hogy a civil szakmai fórum legalább késleltetni tudja a szellemi pusztítást. A „RÉKE” havi rendszerességgel rendezett ülésein még újra és újra részünk lehetett megalapozott, határozott, gondosan felépített érvelésében.

Bölcs tanárunkat, kollégánkat, barátunkat veszítettük el január 21. hajnalán.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága 2019-ben is kiadja a Möller István Emlékéremet:

FELHÍVÁS

a 2018-as Möller István Emlékérem adományozására

- Az Emlékérem – évente egy – olyan személynek adományozható, aki jelentős mértékben hozzájárult a magyarországi, valamint az országhatáron kívüli, a magyar kultúrkörhöz tartozó műemlékek, építészeti örökség fennmaradásának biztosításához, szolgálta tudományos, oktatási, publikációs tevékenységével a műemlékek, az építészeti örökség vagy a műemlékvédelem érdekeit.
- Az Emlékérem adományozásának nem feltétele az ICOMOS tagság, de azonos érdemű jelöltek esetén az előnynek minősül.
- Posztumusz Emlékérem nem adományozható.

Kérjük, hogy az indoklással alátámasztott javaslatokat

2019. március 31-ig írásban juttassák el Nemzeti Bizottságunkhoz:

email: secretariat@icomos.hu

postacím: H-1113 Budapest, Daróczi út 3

Telefon: +36 1 2254966

A javaslatokat öttagú bizottság bírálja el. A Möller István Emlékérem Bizottság tagjai 2019-től 2022-ig: Dr. Balassa M. Iván, Dr. Lövei Pál, Tahi-Tóth Ilona, Dr. Valter Ilona, Dr. Vukov Konstantin

Eddigi díjazottak:

2017: Káldi Gyula. **2016:** Schönerné Pusztai Ilona. **2015:** Dr. Geróné Dr. Sándor Mária. **2014:** Valter Ilona. **2013:** Harsányiné Vladár Ágnes, Nemzetközi Möller István Emlékérem: Wilfried Lipp. **2012:** Clevené C.Harrach Erzsébet. **2011:** Tahi-Tóth Nándorné, - Rendkívüli Möller István Emlékérem: Winkler Gábor. **2010:** Ágostházi László DLA. **2009:** Balogné Ormos Ilona, - Jubileumi Möller István Emlékérem: H. Nándori Klára, Dávid Ferenc, Radványi György, - Nemzetközi Möller István Emlékérem: Szabó Bálint. **2008:** Szabó László, Nemzetközi Möller István Emlékérem: Alexander Balega. **2007:** Dragonits Tamás. **2006:** Vukov Konstantin. **2005:** Koppány Tibor. **2004:** Örsi Károly. **2003:** Fejérdy Tamás, Nemzetközi Möller István Emlékérem: Christoph Machat. **2002:** Détsy Mihály. **2001:** Zádor Mihály. **2000:** Román András. **1999:** Horler Miklós. **1998:** Szakál Ernő.

EGY KIS MUSTRA... ELŐZETES VÁLOGATÁS A 2018-BAN ELKÉSZÜLT PEST MEGYEI MUNKÁKBÓL:

Szentendre, Belgrád székesegyház – külső és tetőszerkezet felújítása, héjazatcsere

Szentendre, Városháza – ÉK-i homlokzat felújítása

Szentendre, Bogdányi u. 41. – fakapu és kőkeret restaurálása

Gödöllő-Máriabesnyő – Székelykapu szerkezeti megerősítése, heylreállítása, zsindefedés cseréje, díszítések restaurálása

Dabas, Bajcsy-Zs. u.14 – Gombay-Dinnyés-kúria megmaradt díszítőfestés konzerválása, értelmező kiegészítése

Pilisszántó – Jurkovics-Baross kúria külső ablakok cseréje, energetikai felújítása

Szentendre, Péter-Pál u.6/b – udvari lakás és tornác helyreállítása

Albertirsa – Zsinagóga tórafülke fal feltárt díszítőfestések konzerválása

MŰEMLÉK FELÜGYELŐ: KLANICZAY PÉTER ÉPÍTÉS

Kedves Kollégák!

Felhívjuk szíves figyelmüket a 49. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemre, amelynek címe/témája: **Új lehetőségek és módszerek a műemlékekben rejlő értékek helyreállítására**
időpontja: **2019. június 27-július 3.**
helyszíne: **Noszvaj, Hotel Nomád Síkfőkúti út 5-7.**

A nyári egyetem a műemlékvédelem területén, itthon és külföldön ismert és elismert továbbképzés. Az évenként sorra kerülő rendezvény szervezője az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság minden évben más aktuális témát választ!

A 49-ik nyári egyetem programjának kidolgozása folyamatban van.

Részletesebb tájékoztatót márciusban teszünk közzé – addig is a rövid összefoglalót és a korábbi évek témájának listáját itt adjuk közre – ha kérdésük, kérésük van írjanak e-mailt: secretariat@icomos.hu, erzsebet.kovacs@icomos.hu

Kovács Erzsébet

A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem követve a bevált és jól ismert hagyományait 2019-ben is a legújabb tudományos és gyakorlati eredményekre támaszkodva, rendezi meg továbbképzési programját. Az évenként megrendezett esemény számára az ICOMOS minden évben más aktuális témát választ. Ebben az évben:

ÚJ LEHETŐSÉGEK ÉS MÓDSZEREK A MŰEMLEKEBEN REJLŐ ÉRTÉKEK HELYREÁLLÍTÁSÁRA

címmel rendezi meg továbbképzési programját.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága egyik legfontosabb feladatának tekinti a műemlékekkel foglalkozó szakemberek továbbképzését, naprakész ismereteik bővítését. E célkitűzés megvalósítását szolgálja, a minden évben más, aktuális témát választó Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Az idén immár 49-ik alkalommal megrendezésre kerülő, itthon és külföldön széles körben ismert és elismert akkreditált szakmai továbbképzés és nemzetközi fórum egyedülálló jelentőséggel bír nemcsak a hazai, hanem nemzetközi műemlékvédelemben is.

A 21. században számos új módszer és technológia kínál lehetőséget a műemlékekben rejlő, korábban nem ismert értékeinek feltárására és bemutatására. Mindnyájunk (szakemberek, tulajdonosok, kezelők, beruházók, önkormányzatok stb.) számára nagy kihívás és nagy felelősség, hogy az új lehetőségek nyújtotta ismereteket a műemlék helyreállítások írott és íratlan szabályainak betartásával a közösség és az utánunk következő generációk hasznára és okulására bemutassuk, hasznosítsuk. Feladatunk az alkotásokba kódolt értékek megtalálása, és az azokhoz kapcsolódó történetek visszafejtése, valamint az így megtalált értékek adaptív hasznosítása a közösség és az egész társadalom hasznára.

Nemzetközi elemzések bizonyítják, hogy a műemlékekben rejlő érték történeti és kulturális jelentősége mellett, jelentős gazdasági és foglalkoztatási tényező is. Az értékek feltárása, hiteles bemutatása, fenntartható hasznosítása helyi, nemzeti és európai szinten is közösségi érdek, ami csak naprakész tudással rendelkező, együttműködni képes és együttműködésre kész szakemberek munkája nyomán valósulhat meg. A nyári egyetem olyan nemzetközi szakmai fórum, amelynek oktatási programja elméleti alapokon nyugvó gyakorlati segítséget nyújt a továbbképzésben résztvevő szakemberek munkájához.

A műemlékekben rejlő érték megőrzésének komplex, sokszereplős feladatait a változások elemzéséből kiindulva, a legújabb tudományos eredményekre támaszkodva fogjuk taglalni. Célunk, hogy minél szélesebb körű kitekintéssel mutassuk be az értékek feltárásának új módszereit, a megőrzés elméleti hátterét, napjaink tudományos, technikai eredményein nyugvó gyakorlati feladatait, európai célkitűzéseit. Elemezzük a társadalmi és gazdasági igények folyamatos változásának hatását, a kihívásokat, valamint az érdekelt együttműködését szolgáló módszereket, eszközöket is. A megoldások megismerését hazai és külföldi esettanulmányok sora fogja segíteni. A témaköröket történeti és társadalmi környezetbe ágyazva mutatjuk be. A műemlékek - tágabban az örökség - értő, szakszerű megőrzésének céljait és megoldásait, kreatív hasznosításuk feladatait kiváló hazai és külföldi előadók közreműködésével biztosítjuk

Az előadások 40-45 percesek. A résztvevő szakemberek mindennapi feladatainak eredményes megoldását

- az elméleti és az egyes szakterületeket érintő összefoglaló előadások mellett, esettanulmányok sorának elemzése, valamint
- az adott téma több oldalról megvilágított részletei, összefüggései is segítik
- A hallottak elsajátításához viták, helyszíni bemutatók, fórum-szerű programok és csoportos foglalkozások járulnak hozzá.
- A Hallgatók Fórumán a résztvevő szakemberek beszámolnak saját munkájuk aktuális témához kapcsolódó eredményeiről, tapasztalatairól elősegítve a nemzetközi hallgatóság szakmai tapasztalatszerését.
- A hagyományos egynapos tanulmányút, valamint a félnapos egri városlátogatás célja, hogy a hallgatók az egyes helyszíneken az érdekelt szakemberek bevonásával ismerjék meg és értékeljék a tágabb régióban, valamint Eger történeti belvárosában a témához illő példák tanulságait.
- Az előadók Európa különböző régióiból, a hallgatók zöme a közép-európai régióból érkezik

A műemlékek védelme, megőrzése és helyreállítása csapatmunka. A helyreállítások folyamatában a különböző területeket képviselő szakemberek mellett fontos szerepet játszanak a változó hasznosítási igények és a közhangulat is. Ahogyan a védendő műemlékek köre bővül és változik térben és időben, úgy kap egyre nagyobb jelentőséget a hasznosság és a hasznosítás igénye. A kényes egyensúly, a közös nevező megtalálása az érintettek feladata és kötelessége. A nyári egyetem programja 2019-ben a műemlékekben rejlő értékek feltárásához bemutatásához és hasznosításához kíván elméleti alapokon nyugvó gyakorlati segítséget nyújtani a résztvevőknek.

A nyári egyetem elismert továbbképzési lehetőség, amely az „élethosszig való tanulás” keretében a műemlékes szakemberek, a döntéshozók, tulajdonosok, önkormányzati és örökségvédelmi szakemberek, valamint az elkötelezett civilek mozgásterét és megoldási lehetőségeit kívánja megvilágítani. A továbbképzés hallgatói és előadói a műemlékes szakma szinte minden területéről érkeznek, rendszeresen üdvözölhetünk szakembereket a környező és a távolabbi európai országokból, sőt más földrészekről is – Dél-Amerikától Afrikáig, Ázsia országaiból, Japántól Indiáig. Érdeme a nyári egyetemnek, hogy segíti azoknak a határon túli – magyar és nem magyar – szakembereknek a munkáját és szakmai eszmecserejét, akik a magyar kulturális identitás megőrzéséhez kapcsolódó örökségvédelemmel foglalkoznak.

A nyári egyetemet akkreditált képzésnek fogadja el a BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM a MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA akkreditációs bizottsága, amely 2018-ban 8,5 kredit pontot ítelt a résztvevőknek „szabadon választható” kategóriában.

A nyári egyetem nemzetközi jellegének megfelelően a továbbképzés teljes ideje alatt angol nyelvű szinkrontolmácsolást biztosít. A továbbképzés előadásait és azok illusztrációját archiváljuk. Ennek köszönhetően az elhangzottak szerkesztett változata kétnyelvű multimédiás kiadvány formájában publikálható. Az eddig elkészült kiadványok az Országos Széchényi Könyvtár nyilvántartásában ISSN és ISBN számmal is rendelkeznek és megtalálhatók a nyári egyetem honlapján

A MŰEMLEKVÉDELMI NYÁRI EGYETEM TÉMÁI AZ ELMŰLT 48 ÉVBEN

1971.	<i>Magyarország műemlékei</i>
1972.	<i>Műemléki helyreállítások előkészítése</i>
1973.	<i>Építészeti helyreállítás és városrendezés</i>
1974.	<i>A műemlékek helyreállításának problémái</i>
1975.	<i>A magyar műemlékvédelem távlatai (Múltunk jövője)</i>
1976.	<i>A műemlékvédelem elvi alapjai</i>
1977.	<i>A műemlék-helyreállítás gyakorlata</i>
1978.	<i>A műemlék és környezete</i>
1979.	<i>A népi építészet emlékeinek védelme</i>
1980.	<i>A magyar műemlékvédelem sajátos vonásai</i>
1981.	<i>Képzőművészeti emlékek védelme</i>
1982.	<i>Műemlékvédelem és társadalom</i>
1983.	<i>Agrár- és ipartörténeti emlékek védelme</i>
1984.	<i>Városméretű műemlékvédelem</i>
1985.	<i>Népi építészeti emlékeink védelme</i>

1986. *Régészeti műemlékek védelme*
 1987. *Új műemlékfajták – műemlékállományunk bővülése*
 1988. *Népek és nemzetek közös építészeti öröksége*
 1989. *A műemlékvédelem és társtudományai*
 1990. *A barokk kor műemlékei*
 1991. *Műemléki belső terek*
 1992. *A történeti városok védelme és kartája*
 1993. *A világ kulturális és természeti öröksége*
 1994. *Műemlék lakóházak*
 1995. *Várak és várkastélyok*
 1996. *A XX. század műemlékei*
 1997. *Műemlék-helyreállítások tegnap – ma – holnap*
 1998. *A műemlékek sokszínűsége*
 1999. *Műemlék és természet*
 2000. *Húsz évszázad műemlékei*
 2001. *Informatika a műemlékvédelemben*
 2002. *A műemlékek immateriális dimenziói*
 2003. *Veszélyben az örökség*
 2004. *A műemlékek védelmének módszerei és lehetőségei*
 2005. *Élvonalbeli műemlékek védelme*
 2006. *„Kis Műemlék” – Nagy érték*
 2007. *Ki törődik és hogyan a műemlékkel?*
 2008. *Ki törődik és hogyan településeinkkel?*
 2009. *Műemlékek helyreállítása és helyreállíthatósága (társadalmi igények)*
 2010. *Műemlékvédelem – Kutatás*
 2011. *Történeti terek és térkapcsolatok*
 2012. *Történeti szerkezetek szerepe a műemlékvédelemben*
 2013. *Műemlékvédelem – Fenntarthatóság, Megőrzés és Hasznosítás*
 2014. *Sokoldalú szakmai együttműködés a műemlék helyreállítások és a műemlékvédelem szolgálatában*
 2015. *Műemlékek helyreállításai – Mit, Miért, Hogyan?*
 2016. *Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények*
 2017. *A műemlék helyreállítások gyakorlati feladatai*
 2018. *Az európai örökség és az örökségturizmus – feladatok és kihívások*

Issues of the summer university in the past 48 years

1971. *Monuments in Hungary*
 1972. *Preparing Monument -restoration*
 1973. *Architectural Restoration and Town-planning*
 1974. *The problems of Monument - restoration*
 1975. *Perspectives of Monument - protection in Hungary*
 1976. *The Theoretical Bases of Monument- protection*
 1977. *The Practice of Monument-restoration*
 1978. *The Monument and its Environment*
 1979. *The Protection of Rural Architecture*
 1980. *Special Characteristics of Monument-protection in Hungary*
 1981. *Protection of the Pieces of Fine Art*
 1982. *Monument-protection and the Society*

1983. *Protection of Agricultural and Industrial Monuments*
1984. *Monument-protection on Town Level*
1985. *Protection of The Pieces of The Rural Architecture*
1986. *Protection of Archaeological Monuments*
1987. *New Types of Monuments – How Our Monuments Grow in Number*
1988. *The Common Built Heritage of Nations and Peoples*
1989. *Monument-protection and its Related Branches of Knowledge*
1990. *Monuments of The Baroque Age*
1991. *Historic Interiors*
1992. *The Protection and the Charter of Historic Towns*
1993. *Cultural and Natural World Heritage*
1994. *Historic Dwelling Houses*
1995. *Castles and Fortresses*
1996. *The historic monuments of the Twenty Century*
1997. *Monument restoration yesterday – today – tomorrow*
1998. *Many-coloured historic monuments*
1999. *Monuments and nature*
2000. *Monuments of Twenty Centuries*
2001. *Informatics in the protection of monuments*
2002. *Immaterial dimensions of monuments*
2003. *Heritage at Risk*
2004. *Methods and opportunities in monument protection*
2005. *Protection of front-rank monuments*
2006. *“Small monument” - high value*
2007. *Who looks after historical monuments? And how do they do it?*
2008. *Who cares about our settlements, and how?*
2009. *Heritage protection – needs of the society*
2010. *Monument Protection – Research*
2011. *Historical interiors and exteriors*
2012. *Historical construction and their role in protection of monuments*
2013. *Sustainability – Monument Protection Preservation and utilisation*
2014. *Comprehensive professional co-operation for restoration and protection of monuments*
2015. *Restoration of historic monuments – What, Why, How?*
2016. *Tasks of restoration – demands of society*
2017. *Practical tasks of restoration*
2018. *European heritage and heritage’ tourism – tasks and challenges*

Kérdések a kérdésekről

(válaszok 2019-ben)

A műemlékvédelem és a műemlékek helyreállítása sokszor vált ki vitát, ami mindig azzal volt kapcsolatban, hogy a különféle korokban ki és mit tekintett értéknek, és mit és hogyan kívánnak megőrizni. Természetes, hogy sok minden máshoz hasonlóan a műemlékvédelemnek is változik a szemlélete, ha társadalmi és kulturális célját-feladatát tekintjük.

Az 1964-ben született Velencei Charta a műemlékhelyreállítás elveit rögzítette, és lefektette a tudós, a helyreállító építész és a helyreállítandó történeti érték kapcsolatának szakmai-, etikai alapjait. Ma erre, mint alapkőre gondolunk, pedig előtte is létezett műemlékvédelem. Az addig összegyűlt tapasztalat és a gyakorlat összevetése követelte meg az alapelvek tisztázását. Az azóta eltelt több mint fél évszázad alatt a társadalomnak is megváltozott a szemlélete, erkölcsi, etikai magatartása. Számos dokumentum született, ahogy a veszélyeztetettség körök is kiterjedtek, ahogy a világ változásával átalakult az értékvédelemmel kapcsolatos elvárás. A kert, a település, a táj, és sok más elvi kérdéssel kapcsolatban nemzetközileg is elfogadott megállapodások születtek, amelyek ajánlások formájában mindenhol segítik az eredményes műemlékvédelmet.

Korunkban felerősödtek a múltunkkal szembeni elvárások. Világtendencia, hogy a múlt értékei iránti érdeklődésünket napi ideáink vezérlik, ami mellett egyik oldalról az élménykeresés, a másik oldalról az attrakció mint egyfajta szolgáltatás jelenik meg! Ma csak a turizmus kívánta attrakció vonzerejének mutatószámai minősítik egy helyszín értékét, miközben már azt is tudjuk, hogy a turizmus milyen óriási veszélyt jelenthet egy település életében. (Intő jel Velence, Barcelona, Portó városainak sorsa). A kontroll nélküli attrakcióteremtés a történelem újraértelmezését is felvállaló műemlék-újraépítés-, és rekonstrukció iránti igényben teljesedett ki. A turizmus eszköztárának egyik fontos részévé váltak történeti értékeink. Bemutatásuk szükségét és lehetőségét immár a turisztikai vonzeró vezérli, a hiteles történeti érték megőrzése másodlagossá vált.

A műemlékhelyreállítások történetében mindig jelen volt a rekonstrukció, alkalmazták is, ha ez tudományos megalapozottsággal igazolható kiegészítésként hiteles részek bemutatásával segítette az eredeti történeti érték értelmezését, láttatását. (A Velencei Charta csak a fennmaradt, hitelesen igazolható történeti értékek védelmével foglalkozott, az ezeken túli kiegészítésekkel kapcsolatos kérdéseket pedig a kortárs építészet feladat-, és felelősségi körébe utalta. Ugyanakkor – ahogy a tisztesség is megkívánja – a Charta által javasolt egyetlen kötelelem, hogy az utólagos hozzátételek megkülönböztethetők legyenek a történeti részeketől.)

A látványosságteremtő kiépítés, az újraépítés, a sajátosan egyedi értelmezés egyre inkább felváltja a műemlékvédelem történelme során kifejlődött és elfogadottá vált módszertant és gyakorlatot. Egyre általánosabb a vélemény, hogy egy látható teljes hipotézisnek, vagy ismereteink szerint egy nem bizonyos, de feltételezhető változatnak a megépítése jelenti a vonzerót egy történelmi helyszínen - felülírva az eredeti, a hitelesen fennmaradt érték szakszerű megőrzésének szükségét. A turizmus által szorgalmazott rekonstrukció nyomán a műemlékhelyreállítás etikai kérdései is megkerülhetetlenné váltak.

A műemlékvédelem, a műemlékhelyreállítás nemzetközileg elfogadott klasszikus értékrendjétől eltérő elvárások történelmi múltunk értékeire jelenthetnek veszélyt. Átírt történelmi értékeink a jövőből visszatekintve már nem saját történelmi korokról szólnak, hanem a mai korról és felfogásáról. Az építész társadalom a műemlékvédelem szakmai és etikai követelményei és a megbízói kör programjai által meghatározott elvárások közé került. Nem műemlékvédelmi szakmai elvárások, hanem egyéni habitus és képzettség kérdése, hogy milyen válaszok születnek. A műemlékekkel kapcsolatba kerülő különféle szakterületek különböző beállítottságú képviselői között a rekonstrukció kérdésére kihegyezve - igazán a műemlékvédelem társadalmi lehetőségével és szerepvállalásával összefüggő felelősségi kérdések kerültek előtérbe.

Intézményes műemlékvédelem – illetve jól azonosítható műemléki intézmény - hiányában a műemlékek helyreállításával kapcsolatos egységes szemlélet szükségét mindenki érzi. A szakmai körökben egyre élesebb vitát kiváltó elméleti rekonstrukció és e rekonstruktív elgondolások megépítésének egyre inkább elburjánzó gyakorlata szakmai konferenciáknak is aktuális témájául szolgált. A Castrum Bene visegrádi konferenciája az eltérő véleményeket vállalta ismertetni. Az MTA Építészettörténelmi és Elméleti Bizottságának és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság 2015-ös akadémiai konferenciája szakmai, elméleti kérdésekkel is foglalkozott, a szakmai vitáknak is teret engedett.

Az Magyar Művészeti Akadémia 2018 szeptemberében szervezett újabb konferenciája a műemlékvédelem rekonstrukciójának kérdése mellé a nyelvészet, a történelem, az építészet és más szakterületek elvi megközelítésén át próbálta a rekonstrukció kérdését új elvi megvilágításba helyezni és így jutott az utóbbi évek várrekonstrukcióinak bemutatásáig. A konferencia kiadványában gondolati felvezetőként ismertették Bodonyi Csaba építész 2016-ban írt 25 pontját. Az elismert építész jól összegzett pontjaiért köszönettel tartozunk, mert kiválóan tükrözi napjaink tanácsstalanságát. A bizonyos értelemben célzatosan megfogalmazott kérdések legtöbbször magáért a kérdésért született, illetve magában hordozza a választ. A mögöttes gondolat szerint mintha maga a műemlék és az egész világon elfogadott műemlékvédelmi szakmai elvárások lennének az építészeti kibontakozás, a fejlesztés akadályai Magyarországon. Biztosak lehetünk abban, hogy ez a 25 pont nem tekinthető csupán Szerzőjük egyéni véleményének, ezért mindenképpen érdemes az ICOMOS Híradóban is bemutatni a kérdéseket. Megválaszolásukat is ugyanilyen fontosnak tartjuk.

Örömmel fogadtuk dr. Fejérdy Tamás pontokba szedett reakcióját, mert ő az a nemzetközileg is elismert magyar műemlékvédelmi szakember, aki nem csak hazai, hanem komoly nemzetközi tapasztalatára alapozva alkothatta meg választát.

Ahogy a kérdéseken lehet vitatkozni, minden bizonnyal a válaszok is adhatnak okot vitára, el lehet utasítani, vagy akár el is lehet fogadni őket. A jövőben az újabb válaszokat, az újabb véleményeket is ismertetni szeretnénk egy szükségesnek tartott és remélt szakmai konszenzus érdekében. Mert amit igazán fontosnak tartunk, az a hiányzó érdemi párbeszéd. A nem erőből, hanem kölcsönös tisztelettel és odafigyeléssel lefolytatott eszmecsere. Ami ugyan nem feltétlenül vezet el a teljes egyetértéshez, de arra biztosan jó lehet, hogy jobban értsük egymást, és lehetőleg ne azzal vitatkozzunk, amiről azt gondoljuk hogy a „másik fél” azt gondolja.

Nagy Gergely
az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke

MOTTÓ:

A MŰEMLÉKVÉDELEM

NEM AZONOS

A MŰEMLÉKHELYREÁLLÍTÁSOKKAL!

1.) Alapkérdés: Van-e az építészeti múltnak jövője?

„Örökség a jövőnek – jövő az örökségnek” mindkettő fontos. Amúgy – legalábbis fizikailag, ami elvész az örökségből, az elveszett – ami újat a mai és a holnapi építészet hozzátesz (szélső esetben akár újbólinak szánt „kortárs műemlék-illúzió” megépítéssel), az lehet a jövő műemléke, de a létrehozását megelőzően volt múlté már sohasem.

2.) Mi a műemléki és építészeti szemléletben a „befejezett múlt” és a „folyamatos múlt” – nyelvtanból ismert fogalmainak, s azok különbségének értelmezése?

Ami anyagból van, annak a története sohasem befejezett, de az viszont nem mindegy, hogy az a történet hogyan alakul – nem kell mindjárt a múltat végképp eltörölni; és nem kell nosztalgikus (esetleg inkább Orwelli?) módon visszamenőleg változtatni rajta.

3.) Csak egy műemléki charta létezhet, vagy – a kortárs építészethez hasonlóan – több, párhuzamos szemlélet is élhet egymás mellett?

Bár már ma sem csak egy charta van... de nem is az a lényeg.

Nem a charta számít, hanem a meglévő értékek tisztelete és megőrzése, tudva, hogy még utánunk is lesznek nemzedékek és remélhető, hogy lesz a mait meghaladó tudásuk és eszköztáruk is. A megőrzés persze nem jelent változtathatlanságot – épp annak a megkülönböztetése a lényeg, hogy mi változhat és mi nem (integritás!).

4.) Mi a műtárgyvédelem és az építészeti örökségvédelem közötti különbség? Nem lehet, hogy ma ez összemosott, nem differenciált, s sajátosabb, specifikusabb közelítésre lenne szükség?

Ez bizony eléggé mondvacsinált kérdés, hiszen épp a nyilvánvaló különbségek miatt születtek meg a sajátosan az épített dolgokra vonatkozó elvek és iránymutatások, amelyek nem azonosak a múzeumi műtárgykonzerválás- és restaurálás elveivel, még ha számos – főleg az etikai! – pontban sok a közös vonás.

5.) Nem lehetséges, hogy a műtárgyvédelem sajátja a „befejezett múlt”, míg az épített örökség a „folyamatos múlt” szemléleti kategóriát igényli? (A Mona Lisa képet nem folytatjuk, de egy több száz éves épület a változó hasznosítás miatt, a folytonosságot jeleníti meg, és igényli a jövőben.)

Ld. előző pontnál. Nem jó általánosítani. Természetesen van épület (akár műemléki védelem alatt álló is...), ami folytatható, de nem mindegyik.

6.) Mi az óvatos, defenzív konzerválás és az evolutív (élő) szemlélet különbsége?

Csak remélni lehet, hogy pl. a Tempietto-nál, vagy a bécsi Szecesszió épületnél senkinek sem hiányzik az evolúciós továbbépítés. Nem lenne jó általánosítani.

7.) A társadalom történetét tárgyi lenyomatként megjelenítő építészeti örökség sorsának meghatározásában lehet-e és milyen szava az öröklő társadalomnak, azaz állami, önkormányzati, magán- stb. tulajdonosoknak, vagy ez az eddig tapasztalt módon csak dogmatikus szabályokat követő szűk, elitista szakmai kör döntési kompetenciája lehet, ami erősen eltér az új épületek alkotó és építési gyakorlatától?

Az embereket gyógyító, hozzáértő szakemberek is mind elitisták (?), jobb lenne, ha beteg és/vagy a rokonai mondanák meg az orvosnak, hogy mit tegyen? Természetesen nem arról van szó, hogy a hasonlat teljesen így áll, de a hozzáértés mégis fontos - viszont a „participációt” a műemlékhelyreállításokban sem most találták ki, csak nem szokás észrevenni a jó példákat.

8.) Van-e, lehet-e a műemlékvédelemnek, rekonstrukciónak és a kortárs építésznek közös szakmai – szellemi alapja?

Igen! Lásd pl. Dr. Román Andrásnak az Egri Nyári Egyetemen elhangzott előadását: „Elmélet arról, hogy mi szerint változik a műemlékhelyreállítások felfogása” (27-ik ENYE, 1997, 49-52. old.)¹
Viszont egyre inkább látszik, hogy a fogalmak egyértelmű használata elkerülhetetlen! A Várkert-bazár, a Vigadó, a Zeneakadémia, a Kossuth tér HELYREÁLLÍTÁSA, illetve REHABILITÁCIÓJA nem REKONSTRUKCIÓ! Hiába ez van a plakátokon kiírva!

9.) A jövő nemzedékeinek történelmi tudatát, identitását mi erősíti, vagy inspirálja jobban; a romkonzerválás, vagy a hiteles rekonstrukció?

Nem vagy-vagy, hanem is-is: mert a lényeg valóban a HITELESSÉG. De jó, ha értjük, mit jelent: „**Rome would be ruined without ruins**” (Werner Mitsch (1936-2009) – német aforizma-író) - azaz nyersfordításban: „romok nélkül Róma romba lenne döntve”.

10.) A hitelességet továbbra is alapkérdésként tekintve, lehet-e a rekonstrukció hiteles is, vagy mindenképpen hamisításként minősíthető?

Lehet hiteles – pl. a legfontosabb tényezők egyike az IDŐ-FAKTOR (az 1994-es Nara-i konferencián pl. ez volt Fejérdy Tamás hozzászólásának a lényege) – részletekre pedig lásd: Riga Charter 2000 és a Krakkói Charter 2000 iránymutatását².

¹ Megtalálható: https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZAK_KOHI_Kenyee_1997/?pg=0&layout=s

² Az említett hozzászólás megtalálható a konferencia-kiadványban: <https://www.icomos.org/en/resources/publication/other-publications/116-english-categories/resources/publications/321-nara-conference-on-authenticity>, továbbá a Nara-i Dokumentumnak és az itt említett a Chartáknak magyar szövege olvasható: <http://icomos.hu/datas/kartak-konyve/2d1be8f3a882b152d52fe689644a8ace.pdf>

11.) Milyen a hiteles rekonstrukció? Egy kiválasztott időbeli állapot, vagy a történetileg hiteles elemek „montázsaként” előállítható történeti állapotok megjelenítése?

Nincs recept. Az alapelv viszont nem túl bonyolult: „nil nocere”, azaz sohasem ártani – mármint a meglévő értékeknek.

12.) Általában mit kell védenünk, a műemlék épület, vagy városrész (!) egy-egy állapotát, vagy azt a szabad, kreatív és szerves folyamatot, mely még a szakmai hatóságok és charták születése előtt a jelenlegi, védettségre méltó értéket létrehozta? Nem a folyamat védettsége lenne egyben a természetes forrása a jövőbeli ismétlődő beavatkozások nyitottságának?

A folyamatok is lehetnek értékteremtők, és nyilván nem lehet és nem is kell az életet befagyasztani – de azért érdemes azt is elfogadni, hogy vannak olyan értékek, elemek, épületek és városrészek, amelyek, ha a „mindenhatónak kikiáltott folyamat” végére már felismerhetetlenné válnának, az nagy veszteség lenne.

13.) Egy védett épület, vagy településrész rekonstrukciója, bővítése esetén az egyenrangúnak tekinthető modern építészeti irányzatokból lehet-e bármelyik preferált

- az internacionalista modern? (ma preferált)

- a regionális modern?

- az organikus modern?

irányzatok közül? Vagy a mai gyakorlattól eltérően, lehet bármelyik, hiszen közös bennük, hogy egyik sem stílusépítéset?

Itt is fontos lenne az egyértelmű fogalomhasználat (rekonstrukció vs. helyreállítás vagy, város esetében, rehabilitáció)! A ma a szakmában elfogadott, érvényes „műemlékes” elvi- és gyakorlati megfontolásból: lehet bármelyik, csak az eredeti értéket tisztelje, őrizze meg s alázattal kapcsolódjon hozzá. Itt igaz az, hogy a tudás, hozzáértés, tehetség és a minőség számít – és akkor lesz jó, ha az alázattal is párosul.

Itt érdemes figyelni arra, hogy a sokat kritizált, idézett-elátkozott, de kevésbé olvasott és ismert Velencei Charta³ bizony pontosan fogalmaz:

„Ami a feltevéseken alapuló beavatkozásokat illeti: az esztétikai vagy műszaki okból elkerülhetetlennek minősített mindennemű kiegészítés építészeti alkotásnak minősül, s mint ilyen, korának jegyeit kell magán viselnie. A restaurálást mindig előzze meg és kísérelje végig a műemlék régészeti és történeti vizsgálata.”

Tehát nem a 60-as évek modernizmusáé! És ha a kor építészete pluralista –akkor ez vonatkozik a műemlékeket érintő beavatkozásokra is – ld. a 8. pontnál.

14.) A műemlék épület jövőjének, hasznosításának, rekonstrukciójának meghatározásában kié a meghatározó kompetencia:

- a régészé?

- a művészettörténészé?

- az építészé?

- az építetőé?

- az üzemeltetőé?

- a civil (városvédő) egyesületé?

Ez nem ki-kit győz le, vagy ki a hangosabb/erősebb, érdekérvényesítőbb kérdése! Valójában a beavatkozás tárgyának kell meg határoznia, hogy adott esetben kinek mekkora része kell, hogy legyen a döntés **előkészítésében** és **meghozatalában**. DE: mivel általában épületek, építmények a szóban

³ <http://www.icomos.hu/index.php/hu/dokumentumok/nemzetkozi/kartak>

forgó „munkadarabok”, az egyenrangú zenészek alkotta zenekarban azért többnyire – az amúgy szintén egyenrangú – építész a karmester...

15.) Általában mit kell védeni, rekonstruálni, megjeleníteni az ANYAGOT vagy a TERET – azaz a Szellemet?

Általában a hitelesen meglévő értéket kell (amennyire csak lehetséges, fizikai valójában is) megőrizni, továbbéltetni s bárminek a bármiféle rekonstrukció, interpretáció, stb. csak ez után következik.

16.) Mire inspirálhatja építészeti gondolkodásunkat az a biológiai tény, azaz a természet „anyaghasználata”, hogy az emberi sejtek hét év alatt kicserélődnek, miközben a személyiség megmarad?

A válasz egy példa: egy festett-faragott famennyezetű reneszánsz teremben van összesen 7 festett-faragott gerenda. Ebből az idők folyamán – még ismerve az eredetét – kicseréltek már 5 darabot, és „anyagában” már csak kettő az eredeti. De: a többi is hiteles, és nem „rekonstrukciós költészet” (megint: az időtényező és a hiteles ismeretek szerepe...). De ha nekifogunk, és mi „még jobbat csinálunk helyettük”, vagy éppen 5-öt vagy 9-et a 7 helyett, stb., és aztán máshonnan importált festés-mintával díszítjük, akkor könnyen lehet, hogy végén két orra és egy füle lesz a megújult sejtekből.

17.) Mennyi időnek kell eltelnie egy műemlék épület katasztrófa, vagy időjárás általi (részleges) pusztulásá, s a szakmai szervek és hatóságok által még hitelesnek tartott rekonstrukció lehetősége között? Egy nap? Egy év? Több évszázad?

Az időtényező tényleg nagyon fontos, de nem egyedüli jelentőségű. Recept itt sincs, de általában elfogadható, hogy a sérülés, pusztulás után „minél előbb, annál jobb”, de lehetőleg még legyen élő szemtanúja – és/vagy hiteles dokumentációja a rekonstruálandó valaminek. Példák: Lucerni Kápolna-híd, Varsó Óváros (nem a legjobb példa...). Mostar, Öreg híd, és így tovább. A Rodoszi Kolosszus várhatóan nem lenne hitelesen rekonstruálható. Lehet persze újat építeni helyette, sőt jobbat is (van is ilyen gondolat!) – de érdemes tudni, hogy az azért sohasem lesz az egyik az antik világ 7 csodája közül.

18.) Mi az ún. „katasztrófa” egy épület leromlásában? A háborús találat, a természeti katasztrófa, tűzvész, vagy a gazdátlan elhanyagoltság miatti lassú leromlás? Azaz minden?

Igen, ez mind katasztrófa – de még megmenthető, helyreállítható műemlék (nem kell tehát rekonstruálni!) szándékos lebontása, lerombolása (legyen az lassú vagy gyors) az emellett még BŰN is (vö. budai királyi palotaegyüttes elemei..).

19.) Milyen a viszonyunk, hogyan értelmezzük, s milyen tanulságok hordozói az általánosan elfogadottól eltérő, ismert rekonstrukciók példái: a 25 (20 a helyes szám) évenként átépített japán shinto szentélyek, a velencei harangtorony, az újjáépített Varsó központja, drezdai székesegyház, az athéni Attalosz Sztoa, a folyamatosan épített kölni dóm, és a barcelonai La Sagrada Familia, stb.?

Igen, ezek mind tanulságosak, és ráadásul eltérő tanulságokkal szolgálnak.

- A 20 évente az iker-helyszínén újra-meg újra megépített Ise-i Shinto szentély NEM REKONSTRUKCIÓ, hanem HITELES MÁSOLAT – mivel mindig ott áll mellette az előző, ilyen értelemben az „eredetije” is;

- a velencei harangtorony az azonnal visszaépítés meggyőző példája, és ez még akkor is így van, ha esetleg nem mindenben lett pontosan ugyanolyan, mint az elődje;

- a varsói Óváros – nos, az valami egészen más. Az ugyanis „műszakilag” valójában csak egy díszlet, de ugyanakkor a nemzeti identitást és elpusztíthatatlanságot is megtestesítő épített gesztus, emlékmű. A homlokzatok mögött egészen más van, mint eredetileg volt (pl. összevonták belül a keskeny házakat) – de ebben az esetben nem a pontos másolatkészítés volt a lényeg. A maga módján kivételes esetről van szó! A varsói királyi palota viszont megint más: az bizony hiteles rekonstrukció. Még égtek a romjai, de a lengyel műemlékesek már gyűjtötték a töredékeket a romokból, hogy azokat majd beépítve, majd hiteles lehessen az újbóli megépítés;

- a drezdai Frauen-Kirche esete is egyedi, de az viszont elég nagymértékben – idő, dokumentáltság – hiteles rekonstrukció, amelyet óriási tudományos apparátussal (pl. részletes eredeti fotogrammetriai felmérések birtokában) valósítottak meg, és, igen, még élő szemtanúk (mármint akik még a pusztítás előtti állapotában ismerték az épületet) is lehettek a dokumentációk mellett;

- az Attalosz Sztoa - legalábbis számomra - eléggé meggyőző példája annak, hogy milyen merev és idegenül-hiteltelen tud lenni egy „virtigli” rekonstrukció, de ettől még nem baj, hogy ez az egy elkészült, viszont azért az elég rémes lenne, ha hirtelen az összes antik épületből ilyen komplett, de díszlet-épület varázsolódna (ld. Róma és romjai...);

- a Kölni Dóm a középkorban bizonyára folyamatosan épült, mint a hasonló méretű „házak” akkoriban mind. Ha viszont a tornyaira gondolunk, az persze 19-ik századi kiépítés, és mint ilyen, nem is rossz. Ne feledjük, hogy a nagy építészeti paradigmaváltás (szecesszió, modernizmus) előtt a „folytatás”, stílusban építés volt a KORTÁRS ÉPÍTÉSZET. Mi jelenleg éppen a 21-ik században élünk, persze ettől még – a „pluralizmus jegyében” – visszatérhet akár még a 19-ik századi megközelítés is;

- A Sagrada Familia nem rekonstrukció, de alapvetően nem is „kortárs építészeti továbbépítés” – már ami a koncepciót illeti. Egyedi esetként érdemes látni és kezelni. Utánzása viszont nevetséges epigonizmussá válhat!

20.) Szabad-e hamisítani, adatok stb. nélkül rekonstruálni? Mi a megbízható adat: a kutatási lelet, a rajz, a történeti leírás, a szájhagyomány?

Nyilván nem „szabad”, de, mint láthatjuk: sajnos lehet. Amúgy nem lehet kifogásolni „fontos” vagy akár kevésbé fontos épületeknek akár az 1:1-es megépítését sem, feltéve, ha tudjuk pontosan, hogy milyen volt, s ha ez az építés nem a még meglévő eredeti maradványok helyén/tetején, és nem a megőrzésük rovására történik.

21.) Mi a véleménye a kompetens szakmai szervezeteknek arról a konkrét esetről, hogy egy mai építető „hobbiként” egy több száz éves stílusépület másolatát építi meg teljes szabadsággal, szakmai-hatósági stb. engedélyekkel? Az „új” történetileg hamisított, s álrégivel kontroll nélkül helyettesíthető?

Ehhez bizony nincs köze a műemlékvédelemnek, vagy a tágabb kört lefedő örökségvédelemnek. Mindenki olyan díszletet épít, amilyent akar (ld. Bánffyhunyadon a városszéli „palotákat”), főleg ha kap rá engedélyt – bár mostanában mintha az nem is lenne olyan lényeges kritérium, vagy legalábbis nem minden esetben. Rosszabb az eset, ha a „nyersanyagot” ehhez a dologhoz műemlék-történeti épület fizikai újrahasonosítása, egyfajta kannibalizmus szolgáltatja...

Vagy lustaságból – esetleg anyagi megfontolásból (alatta mélygarázs...) bontunk és építünk, történeti épületek helyett azok jobb-rosszabb reinkarnációját).

22.) Mi a szakmai véleményünk a virtuális rekonstrukciókról, pld. a transzparens, vázas stb. térbeli megjelenítési formákról?

Szerintem az ilyesmi, az nem „virtuális rekonstrukció”- szemben az elméleti rekonstrukcióval, annak hagyományos vagy IT alkalmazásával megvalósított és alkalmazott változataival. Gondolom itt a Reimholz Péter által a Magyar Építőművészet hasábjain egykor megénekelt „műemléki protézisekre” gondolt a megfogalmazás, no de az ma már éppúgy történelem, mint maga a modern építészeti alkotás, van is rá több jó példa...

23.) Milyen lehet a rekonstruált, vagy bővített műemlék belső tárgyi világa, belsőépítészete, iparművészeti és képzőművészeti felfogása, különösen az eredetitől eltérő hasznosítás esetén; kortárs? rekonstruált? egyedi? vásárolt bútorok és tárgyak?

Esete válogatja – az lehet a fő szempont, hogy szakmailag-történetileg legyen hiteles, és funkcionálisan is legyen a helyén – és persze az sem baj, ha lehet tudni (megismerhető) az eredeti darabok provenienciáját, illetve a hiteles másolatok eredetije is fel van valahol tüntetve. Nem harsányan, nem kell ezekkel az információkkal az illúziót megtörni, de legyen korrekt a dolog.

24.) Lehet-e a műemlék-konzerválást, v. -rekonstrukciót az új épületekkel azonos jogszabályi környezetben, mai normák, szabványok, kötelező technikai megoldások (hőszigetelés, tűzrendészet stb.) kötöttségei között (szakmailag, pénzügyileg, építési időben stb.) megvalósítani, vagy speciális feloldó jogszabályok és feltételrendszer szükséges a hitelesség és minőség érdekében?

Nem szükséges feltalálni a spanyolviaszt, ez a fajta „derogáció” elvileg-jogilag ma is lehetséges, tudtommal nálunk is és EU szinten is (ld. pl. a norvégok esetében a faszén-kátrány alkalmazásának engedélyezését az ún. árboctemplomok konzerválásánál). Ettől még lehet nagyon nehéz a biztonsági, tűzrendészeti stb., szabályoknak és az értékvédelmi szempontoknak egyszerre megfelelő megoldást megtalálni – nem hiába szükséges, hogy a műemlék-helyreállító építész éppúgy kreatív legyen, mint az újat tervező.

25.) Ki viseli az anyagi és erkölcsi felelősséget az életszerű hasznosítási, felújítási szándékok műemléki állásfoglalások miatti meghiúsulásáért, s az ebből adódó tervezőket, vállalkozókat, s magát a műemlékeket ért anyagi károkért, s azok további gazdátlanságáért és pusztulásáért? (A kár konkrét példák alapján sok milliárdosra becsülhető.)

Nem látszik sok értelme a kölcsönös vádaskodásnak – hiszen azt a kérdést éppúgy fel lehet tenni, hogy ki viseli annak az anyagi és erkölcsi felelősségét, hogy pótolhatatlan, milliárdokban ki sem fejezhető értékek vesznek el véglegesen, mert nincs elég idő adva feltárásra, tervezésre, restaurálásra, vagy éppen csak tisztán gazdasági érdekből tüntetnek el történeti értéket? Esetleg éppen „turisztikai attrakciót növelő” rekonstruktiiv kiépítéssel?

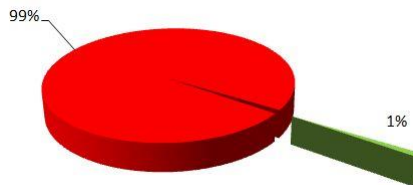
Fejérdy Tamás

Kedves Tagtársaink,

Ezúton szeretnénk ismételtlen megköszönni mindenkinek, aki 2017-es személyi jövedelemadójának 1%-át az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület részére ajánlotta fel.

A támogatás révén beérkezett 314.155 Forintot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság nemzetközi jelenlétének erősítésére, Magyarország szakmai képviseletére fordítottuk.

Ahhoz, hogy 2019-bean is sikeresen dolgozhassunk Egyesületünk célkitűzéseinek megvalósításán, továbbra is igen nagy szükségünk van az Önök támogatására, számítunk Önökre, ezért **kérjük a műemlékek, történeti együttesek minden barátját, hogy továbbra is, az idei évben is támogasson bennünket személyi jövedelemadójának 1%-ával !**

köszönettel

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület
Adószám: 18083897-1-43

ICOMOS Híradó,
a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei
Szerkesztőség: H-1113 Budapest, Daróczi út 1-3
Telefon: +36/1/2254966
E-mail: secretariat@icomos.hu
Honlap: www.icomos.hu
Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely
Szerkesztő: Keller Annamária
HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott)
HU ISSN 2062-4972 (Online)

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyéni és jogi tagságával járó előnyök:
- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb.
- az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes belépésre jogosító tagsági kártya a világ számos múzeumába, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata